

Geld, bezit en status

De Stoa Toegepast · Basis → Verdieping

Materiële zaken waarderen zonder ze tot het hoogste goed te maken

Geld kan veel mogelijk maken.

Een veilige woning. Goed eten. Zorg voor onszelf en anderen. Ruimte om te leren, te ontspannen en onverwachte uitgaven op te vangen.

Bezit kan nuttig zijn, plezier geven en herinneringen bewaren. Een maatschappelijke positie kan mogelijkheden bieden om verantwoordelijkheid te dragen en iets bij te dragen.

Toch kunnen dezelfde zaken een bron van voortdurende onrust worden.

We vergelijken ons inkomen met dat van anderen. We raken gewend aan wat eerst bijzonder was. We vrezen onze positie te verliezen of denken dat een volgend bezit eindelijk tevredenheid zal brengen.

De vraag is daarom welke plaats geld, bezit en status in ons leven krijgen.

Gebruiken we ze als middelen?

Of zijn ze de maatstaf geworden waarmee we onszelf en anderen beoordelen?

Wat betekent ‘indifferent’?

De Stoïcijnen rekenen rijkdom, bezit en reputatie tot de *adiaphora*, meestal vertaald als de indifferente dingen.

Dat woord kan verwarring oproepen.

Het betekent hier dat zulke zaken op zichzelf niet bepalen of iemand moreel goed of slecht is. Een groot vermogen maakt iemand niet rechtvaardig. Een laag inkomen maakt iemand niet onwaardig.

Binnen deze categorie onderscheiden de Stoïcijnen ook zaken die doorgaans verkieslijk zijn. Voldoende middelen kunnen onze natuurlijke behoeften en verantwoordelijkheden ondersteunen.

Hun onderscheid betreft dus twee verschillende beoordelingen:

Wat is bruikbaar of verkieslijk in onze omstandigheden?

En:

Wat maakt ons handelen moreel goed?

Die vragen hangen samen, maar vallen niet samen. Cicero beschrijft dit onderscheid in zijn uiteenzetting van de stoïcijnse ethiek. [Cicero, *De finibus*, III.50–59](#)

Geld heeft werkelijke betekenis

Het zou gemakkelijk zijn om vanuit voldoende zekerheid te zeggen dat geld er niet toe doet.

Maar wie moeite heeft om dagelijkse uitgaven te betalen, ervaart werkelijke beperkingen. Financiële onzekerheid beïnvloedt mogelijkheden, relaties en de ruimte om keuzes te maken.

De stoïcijnse indeling neemt dat verschil in omstandigheden niet weg.

Zij geeft ons een andere maatstaf voor karakter. Iemand kan onder moeilijke omstandigheden zorgvuldig en rechtvaardig handelen. Iemand met veel middelen kan die mogelijkheden gebruiken om anderen te helpen, maar ook om hen uit te buiten.

Daarom verdient zowel de verwerving als het gebruik van geld aandacht.

Wat maakt dit geld mogelijk?

Hoe is het verkregen?

Welke verplichtingen brengt het met zich mee?

En wat ben ik bereid ervoor op te offeren?

Wanneer geld een oordeel over onszelf wordt

Een bedrag is een hoeveelheid middelen. Toch geven we het vaak een persoonlijke betekenis.

Wie veel verdient, heeft het goed gedaan.

Wie minder bezit, is achtergebleven.

Wie een belangrijke functie bekleedt, verdient meer respect.

Zulke oordelen sluipen gemakkelijk ons denken binnen. Ze kunnen ook bepalen hoe we ons tegenover mensen gedragen.

Epictetus legt in het *Encheiridion* een redeneerfout bloot: uit het feit dat iemand rijker is, volgt niet dat hij een beter mens is. Het bezit van een eigenschap rechtvaardigt geen algemene conclusie over iemands morele waarde. [Epictetus, *Encheiridion*, §44](#)

Dat inzicht kunnen we in twee richtingen gebruiken.

We hoeven onszelf niet boven iemand te plaatsen omdat we meer bezitten. We hoeven onszelf evenmin minder te achten omdat een ander meer heeft.

Daarmee verdwijnt financiële ongelijkheid niet. Wel kunnen we nauwkeuriger worden in de betekenis die we eraan toeschrijven.

Seneca over rijkdom

Seneca bespreekt in *De vita beata* de mogelijkheid dat een filosoof rijkdom bezit.

Zijn verdediging stelt voorwaarden. Het vermogen moet zonder onrecht zijn verkregen en op een behoorlijke manier worden gebruikt. Rijkdom mag aanwezig zijn, maar mag niet de leidende waarde worden.

Dat verlegt de aandacht van de hoeveelheid bezit naar de verhouding die iemand ermee onderhoudt.

Kan iemand rechtvaardig blijven wanneer financieel voordeel op het spel staat? Kan hij middelen delen? Kan hij bezit verliezen zonder daarom zijn morele maatstaven op te geven?

Seneca's betoog maakt duidelijk dat bezit ook een oefengebied is. Meer middelen brengen meer mogelijkheden tot handelen en daarmee vragen over het juiste gebruik ervan. [Seneca, De vita beata, §23](#)

Die opvatting vraagt om kritische toepassing. Beweren dat geld je niet beheerst, is eenvoudiger dan dat zichtbaar maken in keuzes.

Wanneer een middel een voorwaarde wordt

Geld kan van praktisch middel veranderen in een belofte.

Als ik dit bedrag heb, ben ik veilig.

Als ik dat huis bezit, ben ik geslaagd.

Als ik die functie krijg, zullen mensen mij eindelijk serieus nemen.

Sommige doelen kunnen werkelijk meer zekerheid of mogelijkheden brengen. Toch verdient de verwachting eronder onderzoek.

Welke zekerheid zoek ik precies?

Wat zou voldoende zijn?

Verandert de grens telkens wanneer ik haar nader?

Wie geen antwoord heeft op de vraag wat voldoende is, kan blijven verzamelen zonder ooit te ervaren dat het genoeg wordt.

De dagelijkse praktijk biedt aanwijzingen. Misschien heb je inmiddels meer ruimte dan vroeger, maar nemen de zorgen niet af. Misschien verschuift de vergelijking steeds naar mensen die nog meer bezitten.

Dan vraagt de verhouding tot geld minstens zoveel aandacht als de hoeveelheid ervan.

De stille invloed van status

Status is niet altijd zichtbaar in dure spullen.

Ook deskundigheid, culturele smaak, een functietitel, het aantal volgers of de reputatie van een opleiding kunnen een middel tot vergelijking worden.

Zelfs eenvoud kan status krijgen. Iemand kan trots worden op hoe weinig hij nodig heeft en zich daarmee boven anderen plaatsen.

Daarom bereikt het onderzoek meer wanneer we vragen welke behoefte ons gedrag dient.

Wil ik dit leren omdat de kennis waardevol is?

Of vooral omdat ik deskundig wil lijken?

Wil ik deze functie vanwege de verantwoordelijkheid?

Of vanwege de manier waarop mensen mij dan aanspreken?

Meestal zullen verschillende motieven samen aanwezig zijn. Het helpt om te zien welk motief de leiding krijgt wanneer belangen botsen.

Genieten zonder jezelf ermee te vereenzelvigen

Een mooi voorwerp kan plezier geven. Goed gereedschap kan vakmanschap ondersteunen. Een comfortabel huis kan rust en gastvrijheid mogelijk maken.

De vraag is hoe we met zulke zaken omgaan wanneer er iets verandert.

Stel dat je een voorwerp bezit waar je zorgvuldig voor hebt gespaard. Je gebruikt het graag. Dan raakt het beschadigd.

Teleurstelling is begrijpelijk. Vervolgens kun je onderzoeken wat er geraakt wordt.

Mis je de bruikbaarheid?

Vind je het jammer van het geld?

Of voelt de beschadiging alsof jouw aanzien of identiteit is aangetast?

Dat onderscheid helpt om de gebeurtenis nauwkeuriger te beoordelen. Het voorwerp kan waardevol zijn zonder je hele zelfbeeld te hoeven dragen.

Zorgvuldig omgaan met bezit en begrenzing van onze gehechtheid kunnen samengaan.

Bezit vraagt onderhoud

Een aankoop heeft niet alleen een aanschafprijs.

Zij kan ook tijd, ruimte, onderhoud en aandacht vragen. Een grotere woning, een verzameling of een bepaalde levensstijl kan verplichtingen meebrengen die aanvankelijk weinig zichtbaar waren.

Daarom is een nuttige vraag:

Wat vraagt dit bezit van mijn leven?

Misschien levert iets dagelijks gemak of plezier op. Misschien kost het vooral zorg om het te bewaren, te beschermen of te laten zien.

Meer bezit kan onze mogelijkheden vergroten. Het kan ons ook aan meer verplichtingen binden.

Dat hoeft geen reden te zijn om iets niet aan te schaffen. Het is wel een onderdeel van een volledige afweging.

Geld en verantwoordelijkheid tegenover anderen

De verhouding tot geld is ook een sociale kwestie.

Hoe betalen we mensen voor hun werk?

Zijn we eerlijk over kosten en afspraken?

Gebruiken we een machtspositie om een voordeel af te dwingen?

Komen we verplichtingen na?

Voor wie een onderneming leidt, gaat het bijvoorbeeld niet alleen om omzet. Ook arbeidsomstandigheden, betrouwbaarheid en de behandeling van klanten behoren tot het onderzoek.

Voor anderen kan verantwoordelijkheid betekenen dat zij bijdragen aan het huishouden, zorgvuldig omgaan met gedeelde middelen of een duidelijke grens stellen aan wat zij kunnen geven.

Vrijgevigheid vraagt eveneens om oordeel. Een gift verdient aandacht voor de werkelijke behoefte van de ontvanger en voor de verplichtingen die we al hebben.

De centrale vraag blijft hoe we onze middelen gebruiken binnen de relaties waarvan we deel uitmaken.

Gehechtheid onderzoeken zonder armoede te verheerlijken

Wie minder afhankelijk wil worden van luxe, kan onderzoeken welke gewoonten vanzelfsprekend zijn geworden.

Je kunt een aankoop uitstellen. Iets repareren. Een dag gebruiken wat je al hebt, in plaats van iets nieuws te zoeken.

Zulke kleine experimenten kunnen zichtbaar maken hoeveel van een verlangen uit gewoonte, vergelijking of verveling voortkomt.

Vrijwillig iets laten is echter geen volledige ervaring van armoede. Wie weet dat hij kan terugkeren naar comfort, verkeert in een andere positie dan iemand die geen keuze heeft.

Het doel van de oefening is inzicht in onze eigen verwachtingen. Dat inzicht hoort ook ons begrip voor de omstandigheden van anderen te vergroten.

Een praktische oefening

Kies één aankoop, financieel doel of statussymbool dat je op dit moment bezighoudt.

1. Beschrijf wat je wilt

Wees concreet.

Een nieuwe telefoon. Een hoger inkomen. Een bepaalde functie. Een grotere woning.

2. Benoem de praktische waarde

Wat maakt dit mogelijk?

Welke behoefte vervult het?

Welk probleem lost het werkelijk op?

3. Onderzoek de extra betekenis

Wat hoop je dat het over jou zegt?

Zou je het even graag willen wanneer niemand ervan wist?

Voel je druk door vergelijking?

4. Bekijk de volledige kosten

Denk naast geld ook aan tijd, aandacht en verplichtingen.

Wat moet ervoor wijken?

Wie ondervindt gevolgen?

5. Toets de manier waarop je het nastreeft

Blijf je eerlijk en rechtvaardig?

Respecteer je afspraken?

Kun je een grens stellen wanneer het doel te veel gaat kosten?

6. Kies een volgende stap

Misschien is de aanschaf of ambitie verstandig. Misschien wil je wachten, een eenvoudiger alternatief kiezen of eerst meer informatie verzamelen.

Het onderzoek hoeft niet altijd tot minder bezit te leiden. Het moet tot een beter overwogen keuze leiden.

Een dagelijkse oefening

Sta kort stil bij een moment waarop geld, bezit of status je stemming beïnvloedde.

Wat gebeurde er?

Welk oordeel vormde ik over mijzelf of iemand anders?

Welke werkelijke behoefte speelde mee?

Heb ik zorgvuldig gehandeld?

Wat wil ik bij een volgende gelegenheid anders doen?

Zo worden alledaagse financiële en materiële keuzes ook momenten van karaktervorming.

In het kort

Geld, bezit en status beïnvloeden onze mogelijkheden. Ze kunnen nuttig en verkieslijk zijn, zonder daarmee het hoogste goed te vormen.

De stoïcijnse oefening onderzoekt hoe we ze verwerven, gebruiken en waarderen.

Zij vraagt ons onderscheid te maken tussen materiële omstandigheden en morele kwaliteit. Ze helpt ook herkennen wanneer een praktisch middel de maatstaf voor ons zelfrespect wordt.

De hoeveelheid bezit vertelt niet het hele verhaal. Onze keuzes laten zien welke plaats het in ons leven inneemt.

Een vraag om te bewaren is:

Helpt wat ik bezit mij om goed te leven, of richt ik mijn leven steeds meer in om het te verkrijgen en te behouden?

Primaire bronnen

Cicero — *De finibus bonorum et malorum*, III.50–59

Over indifferente, verkieslijke en niet-verkieslijke zaken en hun plaats binnen de stoïcijnse waardeleer. Cicero laat Cato hier de stoïcijnse positie uiteenzetten. [Lees boek III](#).

Epictetus — *Encheiridion*, §44

Over de ongeldige gevolgtrekking dat groter bezit of een bepaald talent iemand tot een beter mens maakt. [Lees §44](#).

Seneca — *De vita beata*, §23

Over de voorwaarden waaronder rijkdom bij een filosofisch leven kan passen, met nadruk op rechtvaardige verwerving en behoorlijk gebruik. [Lees §23](#).

De voorbeelden en reflectievragen in dit artikel zijn moderne toepassingen van de filosofische uitgangspunten.

Verder lezen binnen De Weg van de Stoa

Adiaphora — De indifferente dingen

Over zaken die niet op zichzelf bepalen of iemand moreel goed handelt.

Het waarom achter onze doelen

Over de overtuigingen en verlangens onder onze ambities.

Eenvoud als levenskunst

Over het onderzoeken van behoeften en het verminderen van afhankelijkheid van bezit en status.

Matigheid

Over maat houden en het zorgvuldig omgaan met verlangens.

Rechtvaardigheid

Over de verantwoordelijkheden die ons met anderen verbinden.